WITHERED LEAVES

Stephan Dus
210 Hov
Buffalo 6

Слова на дорогу

Ціна 4,--Кч.

І. Франко

З І В'Я Л Е Л И С Т Я

Поезії

Канадсько-Український Бібліотечний Центр
Канадське Товариство Приятелів України
Торонто – Канада

1945. Ч. 13.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

ДО ПЕРШОГО /львівського/ ВИДАННЯ.

Герой отих віршів, той, що в них виявляє своє "я" - небіжчик. Була то людина слабої волі та буйної фантазії, з глибоким чуттям, та мало здібна до практичного життя.

Доля звичайно кепкує над такими людьми. Здається, що сил, здібности, охоти до праці в них багато, а проте вони ніколи нічого путнього не зроблять, ні на що велике не зважуться, нічого в житті не дібʼються. Самі їх пориви невидні для постороннього ока, хоч безмірно болючі для них самих. От тим то, вичерпавши сили в таких поривах, вони звичайно застрягають десь у якімсь темнім куті суспільного життя й тоскнять день поза день, заважають собі й іншим. Герой отих віршів скінчив трохи щасливіше: раз у своїм житті він здобувся на рішучий крок і пустив собі кульку в лоб.

Причина цеї несподіваної рішучости нікому не була відома, бо мій бідний приятель не мав звичаю нікому говорити про свою особу, про свої пляни, надії або терпіння. Тільки кілька місяців по його смерті припадком дістався мені в руки його дневник - помʼятий та поплямлений зшиток, писаний прихапцем, ночами. Я неохоче взявся читати його й довго мучився, поки дочитав до кінця. Дневник писаний був безладно: були це переважно ліричні оклики, зітхання, прокляття та бичування себе самого, а сповідання про факти дуже мало. Я вирозумів лише стільки, що небіжчик улюбився був у якусь панночку,

дістав від неї коша /видно розумна панночка була, знала, який муж їй непотрібний/, а потім мучився своєю любов'ю довгі літа, поки його улюблена не вийшла заміж. Тоді він покінчив зі собою.

Виміркувавши цю фактичну основу дневника, я почав уважніше прочитувати поодинокі його частини. Багато там було недотепної мазанини, багато немудрого філософування та незрозумілих докорів, — та серед тої полови попадалися місця, повні сили й виразу безпосереднього чуття, місця такі, в котрих мій покійний приятель, хоч загалом несильний у прозі, видобував зі своєї душі правдиво поетичні тони. Оті місця робили на мене сильне враження. Вдумуючися в ситуацію, в духовий настрій автора дневника, я пробував передати ті місця віршованою мовою й пускаю їх оце у світ.

Но що? Чи варто було трудитися, щоб пустити в світ пару жмутків зів'ялого листя, вкинути у круговорот нашого сучасного життя кілька крапель, затруєних песимізмом, а радше, безнадійністю, розпуки та безрадності? У нас і без цього добра так багато! Та хто його знає — думалося мені — може, це горе таке, як віспа, котру лікують щіплюванням віспи? Може образ мук і горя хворої душі оздоровить деяку хвору душу в нашій суспільності? Мені пригадався Гетевий Вертер, і пригадалися ті слова, які Гете написав на екземплярі цеї своєї книги, посилаючи її одному своєму знайомому. З тими словами і я подаю оті вірші нашому молодому поколінню:

Sei ein Mann und folge mir nicht nach!

1897.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО
ДО ДРУГОГО /київського/ ВИДАННЯ

Чотирнадцять літ після появи "Зів'ялого листя" виникла потреба другого видання цеї збірки ліричних пісень, найсуб'єктивніших із усіх, які появилися в нас від часу автобіографічних поезій Шевченка, та при тім найбільш об'єктивних у способі малювання складного людського чуття.

Не можу сказати, щоб тодішня літературна критика гаразд зрозуміла інтенції та характер моєї збірки. Найпростіше писання про неї Василя Щурата в "Зорі" /1897 р./ силкувалося осудити її як прояву зовсім зайвого в нас песимізму. Не тільки сам я, але - це стало мені зараз відоме тоді - також значна частина публіки зовсім інакше зрозуміла ті поезії, і я надіюся, що й теперішнє покоління знайде в них не одно таке, що відгукнеться в його душі зовсім непесимістичними тонами.

Пускаючи до друку це друге видання, я, де можна, поробив мовні поправки, хоч це не скрізь було можливе. Не потребую, здається, додавати, що прозова передмова до першого видання, яка й тут друкується без зміни, також не більше, як літературна фікція. Давати ключ до пояснення поодиноких із тих віршів - не бачу потреби; мені здається, що й без автобіографічного ключа вони мають самостійне літературне значення.

Львів, дня 1о.листопада 191с.

ВІД ВИДАВНИЦТВА. В цій книжечці пропущені з тексту поеми І.Франка в Третьому замутковій пісні XVII,XVIII,XIX, - цікаві більше для дослідника літератури, ніж для читача, що хоче мистецького переживання.

З а в в а г а : В передмові до другого видання в сьомім рядку згори просимо виправити: замість "найпростіше" має бути "найпросторіше"

- - -

П Е Р Ш И Й Ж М У Т О К
/1882-1893/

I.

По довгім, важкім отупінню
Знов трискає хвиля пісень,
Неначе з-під попелу разом
Язиками блимне вогень.

До щастям, спокоєм здавалось -
Те попелу тепла верства;
Під нею жаги і любови
Не згасла ще іскра жива,

Не згасла ще, тліла, ятрилась
Помимо сліз моїх роси;
Та вітер повіяв, і попіл розвіяв -
Тепер ти вогонь той згаси!

Ні, годі! Не буду гасити!
Хай бухає грішний вогень!
І серце хай рветься, та вільно хай ллється
Бурлива хвиля пісень!

II.

Не знаю, що мене до тебе тягне,
Чим вчарувала ти мене, що все,
Коли погляну на твоє лице,
Чогось мов щастя й волі серце прагне.

І в грудях щось метушиться, немов
Давно забута згадка піль зелених,
Весни і цвітів, - молода любов
З обійм виходить гробових, студених.

Себе я чую сильним і свобідним,
Мов той, що вирвався з тюрми на світ,
Таким веселим, щирим і лагідним -
Яким я був за давніх, давніх літ.

І, попри тебе йдучи, я дрижу,
Як перед злою не дрижав судьбою;
В твоє лице тривожно так гляджу, -
Здається, ось би впав перед тобою.

Якби ти слово прорекла мені,
Я б був щасливий, наче цар могучий,
Та в серці щось порвалось би на дні,
З очей би сліз потік полився рвучий.

Не знаємось, ні брат я твій, ні сват,
І приязнь мусіла б нам надокучить,
В житті, мабуть, ніщо нас не сполучить,
Роздільно нам прийдеться і вмирать.

Припадком лиш нераз тебе видаю,
На мене ж, певно, й не зирнула ти;
Та все ж таки аж в гріб мені - це знаю -
Лице твоє прийдеться донести.

III.

Не боюсь я ні Бога, ні біса,
Маю серця гіпотеку чисту;
Не боюся я й вовка із лісу,
Хоч не маю стрілецького хисту.

Не боюсь я царів-держиладів,
Хоч у них є салдати й гармати;
Не боюсь я людських пересудів,
Що потраплять і душу порвати.

Навіть гнів твій, дівчино-зірничко,
Не лякає мене ні крихітки:
Я люблю те рум'янеє личко
І розіскрені очі-красітки.

Лиш коли на те личко чудове
Ляже хмарою жаліснa туга,
І болюще дрижання нервове
Ті усточка сціпить як шаруга,

І докір десь у горлі пропаде,
У знесиллі опустяться руки,
І благає підмоги, поради
Пронизаючий погляд розпуки, -

Отоді моє серце стискає,
Мов кліщами, холодна тривога:
Біль німий мене більше лякає,
Ніж всі громи й злих сил перемога

IУ.

За що, красавице, я так тебе люблю,
Що серце тріпляється в грудях несамовито,
Коли проходиш ти повз мене гордовито?
За що я тужу так, і мучусь, і терплю?

Чи за той гордий хід, за ту красу твою,
За те таємне щось, що тліє полускрито
В очах твоїх і шепче: "Тут сповито
Живую душу в пелену тісну?"

Часом причується, що та душа живая
Квилить, пручається, - тоді глибокий сум
Без твого відома лице твоє вкриває.

Тоді б я душу дав за тебе. Та в ту ж мить
З очей твоїх мигне злий насміх, гордість, глум,
І відвертаюсь я, і біль в душі щемить.

У.

Раз зійшлися ми случайно,
Говорили кілька хвиль -
Говорили так звичайно,
Мов краяни, що нечайно
Здибалися з-за трьохсот миль.

Я питав про щось такеє,
Що й не варт було питать,
Говорив щось про ідеї -
Та зовсім не те, не теє,
Що хотілося сказать.

Звільна, стиха ти, о пані,
І розсудно річ вела;
Ми розстались, мов незнані,
А мені ти на прощанні
І руки не подала.

Ти кивнула головою,
В сінях скрилася як-стій;
Я ж, мов одурілий, стою
І безсильний за тобою
Шлю в погоню погляд свій.

Чує серце, що в тій хвилі
Ввесь мій рай був тут-отсе!
Два-три слова щирі.милі
І гарячі були б в силі
Задержать його на все.

Чує серце, що програна
Ставка вже не вернесь знов...
Щось тремтить в душі мов рана:
Це блідая, горем п'яна,
Безнадійная любов.

VI.

Так, ти одна моя правдивая любов,
Та - що не суджено в житті їй вдовольниться;
Ти найтайніший порив той, що бурить кров,
Підносить грудь, та ба - ніколи не сповниться.

Ти той найкращий спів, що в час відхнення сниться,
Та ще ніколи слів для себе не знайшов;
Ти славний подвиг той, що я б на нього йшов,
Коб віра сильная й могучая десниця.

Як згублену любов, несповнене бажання,
Невиспіваний спів, геройське поривання,
Як все найвище, чим душу я кормив,

Як той вогонь, що враз і гріє й пожирає,
Як смерть, що забива й від мук ослобоняє -
Отак, красавице, і я тебе люблю.

УІІ.

Твої очі - як те море
Супокійне, світляне:
Серця мого давнє горе
Мов пилинка в них тоне.

Твої очі - мов криниця
Чиста на перловім дні,
А надія мов зірниця
З них проблискує мені.

УІІІ.

" НЕ НАДІЙСЯ НІЧОГО "

Як ти могла сказати це так рівно,
Спокійно, твердо? Як не задрижав
Твій голос в горлі, серце в твоїх грудях
Биттям тривожним не заглушило ті
Слова страшні: "Не надійся нічого!"

Не надійся нічого! Чи ти знаєш,
Що ті слова - найтяжчая провина,
Убивство серця, духа і думок
живих і ненароджених? Чи в тебе
При цих словах не ворухнулась совість?

Не надійся нічого! Земле-мати!
Ти світе ясний! Темното нічна!
Зірки і люди! Чим ви всі тепер?
Чим я тепер? О, чом не пил бездушний?
Чом не той камінь, не вода, не лід?

Тоді б не чув я пекла в своїх грудях,
І в мізку моїм не вертів би пор
Черзяк неситий, кров моя кипуча
В гарячці летній не дзвонила б вічно
Тих слів страшних: "Не надійся нічого!"

Ні, ні, не вірю! Злуда, злуда все!
Живущої води в напій мені
Ти долила, а жартом лиш сказала.
Що це отрута. Бо за що б би ти
Могла вбивать у мене душу й тіло?

Ні, ні, не вірю! В темну ту, коли
Уста твої мене вбивати мали, -
Лице твоє бліде, тривожні очі,
Постать твоя тремтяча, мов мімози,
Все мовило мені: "Не вір! Не вір!"

Ти добра, щира! О, не ошукаєш
Мойого серця гордости луском!
І зрозумів тебе! Ти добра, щира!

Лиш бурі світу, розчарувань муки
Заволокли тебе отим туманом.

І в серці своїм знов я чую силу
Розсіяти туман той, теплотою
Чуття і жаром думки поєднати
Тебе з життям - і в відповідь тобі
Я кличу: "Надійсь і кріпись в борні!"

IX.

Я не надіюсь нічого
І нічого не бажаю -
Що ж, коли живу і мучусь,
Не вмираю!

Що ж, коли гляджу на тебе
І не можу не глядіти,
І люблю тебе! Куди ж те
Серце діти?

Усміх твій неначе сонце
Листя покріпля зелене,
А з'їдає штучну краску -
Смійся з мене!

Я не надіюсь нічого,
Але як бажання сперти?
Не бажать життя живого,
Тільки смерти?

Живімо! Кожне своїм шляхом
Йдім, куди судьба провадить!
Здиблемось колись - то добре,
А як ні - кому це вадить?

X.

Безмежне поле в снiжному завою,
Ох, дай менi обширу й волi!
Я сам серед тебе, лиш кiнь пiдо мною,
I в серцi нестерпнiй болi.

Неси ж мене, коню, по чистому полю,
Як вихор, що тутки гуляє,
А чей утечу я вiд лютого болю,
Що серце моє розриває.

XI.

Як на вулицi зустрiнеш,
То мене обходиш ти.
Добре робиш! Спiльним шляхом
Не судилось нам iти.

Йди направо, я налiво
Шлях верстатиму в туманi,
I не здиблемось нiколи,
Як двi краплi в океанi.

Як в дорозi здибиш горе,
Що тобi несе удар,
Сам його до себе справлю
I прийму його тягар.

А як щастя часом схоче
В мою хату загостить,
Я його до тебе справлю,
Хай голубочком летить.

Що менi без тебе щастя?
Звук порожнiй i мана!
Що менi без тебе горе?
Цезла i йому цiна.

Наче крапля в океанi
Розпливусь я, потону;
Ти гуляй на сонцi, пани,
Я ж спадатиму iк дну.

XII.

Не минай з погордою
І не смійсь, дитя!
Може, в тім осміянім
Суть твого життя.

Може, в тім зневаженім
Твого щастя карб,
Може, в тім погордженім
Є любови скарб.

Може, сміх твій нинішній
Срібний та дзвінкий
Стане в твоїй пам'яті
За докір гіркий.

XIII.

Я нелюд! Часто, щоб заглушить
У серці люту муку,
Я чистий образ твій убить
Здіймав проступну руку.

Я з вулиці болото брав,
Каміння кременисте,
І кидав ним у образ твій,
В лице твоє пречисте.

Я мов безумний лютував,
Мов п'яний у нетямі,
Хоч чув, що власне серце рвав
Злочинними руками.

Та як минув скажений дур,
Я чувсь брудний, недужий,
А образ твій яснів в душі,
Мов сонце верх калюжі.

XV.

Неперехідним муром поміж нами
Та доля стала! Мов два судна, море
Розносить нас між двома берегами,
Моя ти ясна, непривітна зоре!

Ще здалека тебе мій слідить зір.
Твій свіжий слід я рад би цілувати
І душу тим повітрям напувати,
Що з твоїх уст перепливе в простір.

Та щезла ти! Мов в лісі без дороги
Лишився я. Куди тепер? За ким?
Підтяті думи, не провадять ноги,
А в серці холод... Дим довкола, дим!..

XIV.

Нераз у сні ввижається мені,
О, люба, образ твій, такий чудовий,
Яким яснів в молодощів весни,
В найкращі хвилі світлої любови.

Він наді мною хилиться, страшні
Полошить мари... З трепетом, без мови
Я в тії очі знов гляджу сумні,
Що жар колись збудили в моїй крові.

0391[illegible]

І на моє бурливе серце руку
Кладе той привид, зимну як змія,
І в серці втишує всі думи й муку.

На привид тихо, не змигнувши, я
Гляджу. Він жилиться, без слів, без згуку
Моргає: "Цить! Засни! Я смерть твоя!"

XVI.

ПОХОРОН ПАНІ А.Г.

Так сталось! В труні металевій нині
Ота рука проклятая спочила,
Що ген-то, в добрій, чи лихій годині
Нас розлучила.

Я бачив, як її замурбували,
Вклали в склеп і привалили камінь,
Цементом залили й прикопали -
Значить, і амінь.

А ти стояла зблизька у жалобі,
Заплакана, хоч сльози ті лиш з ока
Текли, чуття з не зрушило зглибока
Те, що в тім гробі.

Ще душно, я ж стояв увесь холодний
Близь тебе й німо на цей гріб дивився,
Мов хмара з вітром, так в уяві бився
Засуд народний:

"Хто вбив живую душу й перед смертю
За вбивство смертну не відтерпів муку,
Той по смерті з могили розпростерту
Простягне руку".

І з твоїх сліз, з лиця твого блідого,
З очей, що скрились у важку жалобу,
Я хтів дійти, чи та рука померша
Простягнесь з гробу?..

XVII.

Я не кляв тебе, о, зоре,
Хоч як сильно жаль мій ріс;
Насміх твій і власне горе
Я терпляче переніс.

Та боюсь за тебе дуже,
Бо любов - то мстивий бог:
Як одно її зневажить,
Любить мститься на обох.

Як, сміючись, ти вбивала
Чистую любов мою,
Чи ти знала, що вбиваєш
Все, чим в світі я живу?

Чи ти знала, що руйнуєш
Щастя власного підклад,
Те, чого життя так мало
Звикло всякому вділять?

Чи ти знала, що небавом,
От мов раз махнуть пером,
Ти нераз заплачеш гірко
За потоптаним добр[illegible]?

XVIII.

Ти плачеш. Сліз гірких потоки
На твойому лиці блідому
Лишають слід свій - не глибокий,
Та замітний вже оку моєму.

Ти плачеш, Ти, що відмахнула
Любов мою як сиротину,
Тепер надармо просиш, ловиш
Любови хоч би крапелину.

Твоєю дивною красою
Надармо всіх манив ти к собі:
Це труп убитої любови
Не допуска любови к тобі.

І марно линуть, марно гинуть
Літа найкращі, молодії!
Ти пам'ятник живий, небого,
На гробі власної надії.

XIX.

Я не жалуюсь на тебе, доле:
Добре ти вела мене, мов мати.
Та ж де хліб родити має поле,
Мусить плуг квітки з корінням рвати.

Важко плуг скрипить у чорній скибі,
І квітки зітхають у сконанню...
Серце рвесь, уста німі, мов риби,
І душа вглибляєсь в люту рану.

А ти йдеш з сівнею й тихо сієш
В чорні скиби і незрослі рани
Нове сім'я, нові надії,
І вдихаєш дух життя рум'яний.

XX.

ПРИВИД

Глупна ніч. Спокійно, важко, звільна
На місто сніг вогкий паде й паде;
З густої тьми журба якась могильна
Вихиляє лице своє бліде.

Лямпи горять. Колеса світляні
Довкола них тісняться, меркотить
Кривавий блиск. Неначе сонні мрії
Фіякри мигають і гинуть вмить.

На тротуарах це прохожих сила:
Циліндри, шуби, модні боа дам
І драні лахи - різнобарвна хвиля
Пливе, гуде, зіпреться тут і там.

І я в юрбі сумний і одинокий
Пливу безвладно, щоб від власних дум
Втекти, - та непідступний і глибокий
У серці все повзе за мною сум.

І наче той, що тоне і в знесиллі
Шукає гілки, корня, стебельця, -
Так я між лиць тих в пестрій люду хвилі
Шукаю щиро-дружнього лиця.

І враз я здерев'ів і стерпенувся,
Щось горло стисло, в грудях сперло дух...
Втікать хотів, та не поворохнувся,
Мов оглушив мене важкий обух.

То не обух! То йшла передо мною
Висока постать, пряма та струнка...
Оглянулась, хитнула головою,
Моргнула на прохожого панка,

Оглянулась ще раз... великі очі,
Глибокі, темні, мов та чорна ніч,
Зустрілись з моїми й в бездонній ночі
Пропали. Двоє їх спішило пріч.

А я стояв мов стовп. Юрба юрбою
Мене тручала, штовхала раз-в-раз,
Та я не чув ні холоду, ні болю,
Мов вогник свідомости в мізку згас.

"Вона!" Із уст одно те слово присло,
Та в нім була магічна міць страшна!
Мов камінь млиновий за шию тисло
Мене одне це словечко: "Вона!"

Вона, ця гарна квітка "сон царівни",
Котрої розцвітом втішався я,
Котрої запах був такий чарівний,
Що й досі п'яна ним душа моя!

Вона, котрій я все бажав відлати,
Ввесь скарб душі, всі думи, всі чуття,
Котрої слід я рад був цілувати,
В котрій вбачав красу і ціль буття.

Та, що мене одним словом своїм
Могла героєм, генієм зробить,
Обдарувать надією спокоєм,
Заставить все найвищее любить, -

Та, що в руці від раю ключ держала,
Вона його закинула в багно,
І чарівного слова не сказала...
Чи хоч в душі гризе її воно?

Не словом - рухом, поглядом холодним
Мене зіпхнула в темний рів без дна.
Лечу!.. Валюсь! Та там внизу, в безодні
Хто це пропащий, стоптаний? Вона!

Стій, привидe! Скажи, яка неволя
Тебе зіпхнула з рідних вершин?
Хто смів красу й принаду цього поля
Втоптать в болото і з яких причин?

Чи голод, холод і сирітства сльози,
Чи та жага, що серце рве й скребе,
Що хилить волю, мов та буря лози,
На цей торг ганьби вкинула тебе?

Постій! Постій! Я вмію це відчути.
Моя любов не згасла ще, горить,
Зуміє райський ключ із дна добути,
Зуміє рай запертий отворить.

Не чує? Щезла з ним у пітьмі ночі,
Лиш вид її прошиб мене як ніж,
О, щоб були мої осліпли очі,
Було б в душі яснім і спокійнім!

Відень, 6.11.1892.

ЕПІЛОГ

Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі,
Розвійтесь, як тихе зітхання!
Незгоєні рани, невтишені жалі,
Завмерлее в серці кохання.

В зів'ялих листочках хто може вгадати
Красу всю зеленого гаю?
Хто взнає, який я чуття скарб багатий
В ті вбогії вірші вкладаю?

Ті скарби найкращі душі молодої
Розтративши марно, без тями,
Жебрак одинокий назустріч недолі
Піду я сумними стежками.

Д Р У Г И Й Ж М У Т О К

/1895/

I.

В Перемишлі, де Сян пливе зелений,
Стояв на мості я в важкій задумі,
Про тебе думав я, душе моя,
Про щастя те, що, наче сонний привид,
Явилося, всміхнулося і щезло,
Лишивши жаль по собі невмирущий.
І я згадав одно оповідання,
Що тут на Сяном від народу чув.

Зима була, замерз зелений Сян,
І по блискучім льодовім помості
Гладкий протерли шлях мужицькі сани.

Ось раз була неділя. В самий південь
Із церкви люди вийшли. Сяло сонце,
Іскрився сніг. Юрба народу вийшла
Над Сян, гули веселі розговори.

За Сяном ось на полі сніговому
Щось зачорніло, дзвоники бринчать,

Копита стукають об змерзлу землю,
І вчвал жене по втоптаній дорозі
Препишна чвірка. Упряж дорога
Поблискує до сонця; наче вихор
Карита мчиться, з батога візник
Мов з пістолета лускає...
Убогий
Сільський народ глядить на цю появу,
Дивується. І хто це міг би їхать?
Ніколи тут ні чвірки, ні карити
Такої не видали. Ні старі,
Ні молоді придумати не можуть,
Хто це так їде, відки і куди?

Ось чвірка, не спиняючись ні хвилі,
На лід вилетіла. Глухо застогнав
Помістт хрустальний, дзвінко задудніли
По нім копита кінські, заскрипів
Замерзлий сніг під шинами коліс.
І луснув з батога візник, мов вихор,
Неслася чвірка.

Та нараз посеред
Ріки, де криє льодова кора
Найглибший вир, щось хруснуло - лиш раз,
Одніський раз щось хруснуло! Широкий
Круг льоду, мов обкроєний, подався,

І чвірка, і карета, і візник,
І що було в карети, наче сон,
Неначе лісний привид в ав пропало.
Лиш Сян забулькотів неначе д'явол,
І облизався. Лиш зелена хвиля
Широким валом хлюпнула верх льоду
І знов вернулась в таємничу тонь,
А чвірки, ні карити - ні сліду.
І не дізналися ніколи люди,
Хто це так їхав, відки і куди.
Ніхто за ними не питав ніколи,
Ані в ріці ніхто останків жадних
Не віднаймов. Коли б один хто бачив
Це диво, а не сотня свідків, сам він
Зчасом собі би вірить перестав,
Сам він зчасом на тому би спинився,
Що це був сон.

Це мого серця драма!
Якби не ті літа важкої муки,
Пекучих болів, сліз і божевілля,
Глухої ревнощів, скутих бунтів
Придавленого серця, то я сам,
Пригадуючи першу нашу стрічу
І той пролітник лісної надії,
Що блиснув мені тоді, - присяг би нині,
Що це був сон, якась легенда.

II.

Полудне.
Широкеє поле безлюдне.
Довкола для ока й для вуха
Ні духа!
Ні сліду людей не видать...
Лиш трави - мов море хвилясте,
Зелене, барвисте, квітчасте,
І сверщики в травах тріщать.

Без впину
За річкою геть у долину
І геть аж до синіх тих гір
Мій зір
Летить і в тиші потопає,
У пахощах дух спочиває, -
У душу тепла долинає
Простір.

Втім - цить!
Яке ж то тихеньке ридання
В повітрі мов тужне зітхання
Тремтить?
Чи це моє власне горе?
Чи серце стрепалося хворе?
Ах, ні! Це здалека десь тільки
Доноситься голос сопілки.

І ось
На голос той серце моє потяглось,
В тім раю без краю воно заридало
Без слів.
Тебе, моя зоре, воно спогадало,
І стиха до строю сопілки
Поплив із народним до спілки
Мій спів.

III.

Зелений явір, зелений явір,
Ще зеленіша іва;
Ой, між усіми дівчатонъками
Лиш одна мені мила.

Червона рожа, червона рожа
Над усі квіти гожа;
Не бачу рожі, не бачу рожі,
Лиш її личка гожі.

Золоті зорі в небеснім морі
Моргають серед ночі,
Та над всі зорі внизу і вгорі -
Її чорнії очі.

Голосні дзвони, срібнії тони,
Слух у них потопає,
Та її голос - пшеничний колос,
Аж за серце хапає.

Широке море, велике море,
Що й кінця не видати,
Та в моїм серці ще більше горе:
Я навік її втратив.

IV.

Ой, ти дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько - колюче терня?

Чом твої устонька - тиха молитва,
А твоє слово гостре, як бритва?

Чом твої очі сяють тим чаром,
Що те запалює серце пожаром?

Ой, тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, й сонця не хоче!

І чом твій усміх - для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?

Ой, ти дівчино, ясная зоре!
Ти моїй радощі, ти моє горе!

Тебе видаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи загубле душу.

У.

"Червона калино, чого в лузі гнешся,
Чого в лузі гнешся?
Чи світла не любиш, до сонця не пнешся?
До сонця не пнешся?
Чи жаль тобі цвіту на радощі світу?
На радощі світу?
Чи бурі боїшся, чи грому з блакиту?
Чи грому з блакиту?"

"Не жаль мені цвіту, не страшно і грому,
Не страшно і грому,
І світло люблю я, купаюся в ньому,
Купаюся в ньому.

Та вгору не пнуся, бо сили не маю,
Бо сили не маю,
Червоні ягідки додолу схиляю,
Додолу схиляю.

Я зросту не пнусь, я дубам не пара,
Й дубам не пара;
Та ти мене, дубе, отінив як хмара,
Отінив як хмара".

VI.

"Ой, ти дубочку кучерявий,
Ой, а хто к тебе скучерявив?"

"Скучерявили густі лози,
Підмили корінь дрібні сльози.

Скучерявили темні ночі,
Зранили серце чорні очі.

Чорні очі, пишна врода,
Гордая мова, непогода.

Горда мова - вітер зимний,
Вища розлука - жаль нестримний.

Вже ж моє серце сохне, тане,
Вже ж моя краса в'яне, в'яне.

Вже моя сила слабне, гнеться,
Вже мені весна не всміхається.

Падуть листочки зв'ялі, зв'ялі -
От так і сам я впаду далі.

Решту краси і решту сили
Поріжуть живо гострі пили.

Гострії пили, людська злоба,
Стопче байдужість як худоба".

VII.

Ой, жалю мій, жалю,
Гіркий не помалу!
Упустив я голубочку,
Та вже не спіймаю.

Як була близенько,
Не дав їй принади, -
А тепер я не знаходжу
Для серця розради.

Як була близенько,
Я не вагувався,
Щоб так швидко улетіла,
Я й не сподівався.

А як улетіла,
Вернуться не хтіла,
То забрала за собою
Мою душу з тіла.

Забрала всі мрії,
Всі втіхи, надії,
Як весна бере з собою
Квіти запашні.

VIII.

Я не тебе люблю, о, ні,
Моя хистка лідес.
Не оченька твої ясні,
Не личенько блідес.

Не голос твій, що мов дзвінок
Мою бентежить душу,
І не твій хід, що кожний крок
Відчути серцем мушу.

Не ті уста, з котрих вже я
Не вчую слова ласки,
Не вид, в котрім душа твоя
Видніє вся без маски.

Не стать твою, не скромний стрій,
Котрим вона вповита,
Не гармонійний вигляд твій,
Мов пісня суховита.

Я не тебе люблю, о, ні,
Люблю я власну мрію,
Що там у серденьку на дні
Від малечку лелію.

Все, що дало мені життя,
В красу перетопляв я,
І всю красу, ввесь жар чуття
На неї перелляв я.

Вона - мій спів, вона - мій хлі
Душа моя - аж дивно -
До неї наче той поліп
Приссалась невідривно.

Усіми нервами приляг
Мій дух до неї, мила, -
І тут вона - аж страх, аж страх
Твій вид мені явила.

Неначе блискавка ярка,
Що зразу сліпить очі,
Що враз і тішить, і ляка,
Ніч робить з дня, день з ночі

Отак для мене був твій вид
І розкішшю й ударом;
Я чув: тут смерть моя сидить,
Краси вповита чаром.

Я чув, і з жаху весь тремтів,
І розкішно впивався;
Від тебе геть тікать хотів,
Круг тебе все снувався.

Мов той Іксіон вплетений
У колесо-катушу,
Так рік за роком мучусь я,
І біль мою жре душу.

І дарма ліку я шукав
На цю свою хворобу;
Кого зрадливий Сфінкс піймав,
Не пустить аж до гробу.

Ні, не тебе я так люблю,
Люблю я власну мрію!
За неї смерть собі зроблю,
Від неї одурію.

IX.

Чому не сміється ніколи?
Чи в твойому серці зима,
І горе заморозило душу,
Що сміху у горлі нема?

Чому не сміється ніколи?
Чи, може, лежить який гріх
Великий на твоїм сумлінню
І здавлює радісний сміх?

Лежить якийсь смуток таємний
На твоїм чудовім чолі,
І усміх твій - наче під осінь
Всміхається сонце у млі.

X.

У ВАГОНІ

Мов сполохана, без тями,
Так земля з-під моїх ніг
Утіка - стовпи, смереки
Гонять, тільки миг-миг-миг.

Наче полотно простерте
Велетенська рука
Враз стяга, так лан за ланом,
Сад за садом утіка.

Тільки я стою, та зорі,
Що високо там горять,
Не втікають, мов на доказ,
Що є в світі стійкість, лад.

І сміються вічні зорі,
Іронічно миготять:
"Ми і ти! - неправда? - доказ,
Що є в світі стійкість, лад!"

XI.

Смійтесь з мене, вічні зорі!
Я нещасний, я черв'як!
В мене серця нерви хворі
Не подужають ніяк.

Сам з собою у роздорі,
Своїх власних дум боюсь...
Смійтесь з мене, вічні зорі!
Я слабий, над труси трус.

Сам від себе геть за море
Я тікав... Чи втечу?
Я кайданник! Власне горе
За собою волочу.

XII.

Чого являєшся мені
У сні?
Чого звертаєш ти до мене
Чудові очі ті ясні,
Сумні,
Немов криниці дно студене?
Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждання,
Яке несповнене бажання
На них мов зарево червоне
Займається і знову тоне
У темі?

Чого являєшся мені
У сні?
В житті ти мною згордувала,
Моє ти серце надірвала,
Із нього визвала одні
Оті ридання голосні -
Пісні,

В житті мене ти й знать не знаєш,
Ідеш по вулиці минаєш,
Склонюся - навіть не зирнеш

І головою не кивнеш,
Хоч знаєш, знаєш, добре знаєш,
Як я люблю тебе без тями,
Як мучусь довгими ночами,
І як літа вже за літами
Свій біль, свій жаль, свої пісні
У серці здавлюю на дні.

О, ні!
Являйся, зіронько, мені
Хоч в сні!
В житті мені ввесь вік тужити -
Не жити.
Так хай те серце, що в турботі,
Неначе перла у болоті,
Марніє, в'яне, засиха, -
Хоч в сні на вид твій оживає,
Хоч в жалощах живіше грає,
По-людськи вільно віддиха,
І того дива золотого
Зазнає, щастя молодого,
Бажаного, страшного того
Гріха!

- - -

XIII.

Отсе тая стежечка,
Де дівчина йшла,
Що в мойого сердечка
Щастя унесла.

Ось туди пішла вона,
Та гуляючи,
З іншим, своїм любчиком
Розмовляючи.

За її слідами я
Мов безумний біг,
Обливав сльозами я
Пил із її ніг.

Наче потопаючий
Стебелиночку,
Зір мій вид її ловив
На хвилиночку.

І мов нурок перли ті
На морському дні,
Скватно так мій слух ловив
Всі слова її.

Отсе тая стежечка
Ізвивається,
А у мене серденько
Розривається.

Залягло на дні його
Те важке чуття:
Тут навіки згублений
Змисл твого буття.

Все, що найдорожчее,
Найулюблене,
Чим душа жива була,
Тут загублене!

Чим душа жива була,
Чим пишалася...
Отсе тая стежечка
Щоб запалася!

XIV

Якби знав я чари, що спиняють хмари,
Що два серця можуть звести до пари,
Що ламають пута, де душа закута,
Що в поживу ними зміниться отрута, -
То тебе би, мила, обдала їх сила,
Всі би в твоїм серці іскри погасила,
Всі думки й бажання за одним ударом,
Лиш одна любов би вибухла пожаром,
Обняла б достоту всю твою істоту,
Мислі б всі пожерла, всю твою турботу, -
Тільки мій там образ і ясніє й гріє...
Фантастичні думи! Фантастичні мрії!

Якби був я лицар і мав панцир добрий,
І над всіх був сильний і над всіх хоробрий, -
Я би з перемоги вороги під ноги,
Що мені до тебе не дають дороги!
Я б добувся до тебе через мури й стіни,
Я б побив дракони, розметав руїни,
Я б здобув всі скарби, що їх криє море,
І до ніг твоїх би положив, о, горе!
Де б тебе не скрито, я б зламав верії...
Фантастичні думи! Фантастичні мрії!

Якби я не дурень, що лиш в думах кисне,
Що співа і плаче, як біль серце тисне,
Що будуще бачить людське і народне,
А в сучаснім блудить, як дитя голодне, -
Що із неба ловить зорі в хотії,
Але до дівчини приступить не вміє, -
Ідеали бачить геть десь за горами,
А живеє щастя з рук пустив без тями,
І тепер, за пізно, плаче і дуріє -
Фантастичні думи! Фантастичні мрії!

У..

Що щастя? Це ж ілюзія,
Це привид, тінь, о́мана...
О, ти ілюзіє моя
Зрадлива і кохана!

Криниці радощів, чуття
Ти чарочко хрустальна!
Омано дум, мого життя
Ти помилко фатальна!

Я хтів зловить тебе, ось-ось,
Та враз опали крила;
З тобою жить не довелось,
Без тебе жить не сила.

З тобою жить - важка лежить
Завада поміж нами;
Без тебе жить - ввесь вік тужить
І днями, і ночами.

Нехай ти тінь, що гине десь,
Мана, луда - одначе
Чому я без тебе серце рвесь,
Душа болить і плаче?

Нехай ти тінь, мана, дім з карт
І мрія молодеча,
Без тебе жить - безглуздий жарт,
І світ ввесь - порожнеча.

Як той Шлемазл, що стратив тінь,
Ходжу я мов заклятий,
Ввесь світ не годен заповнить
Мені твоєї втрати.

XVI.

Як не бачу тебе,
Кожна хвиля - тяга безконечна;
Як побачу тебе,
Відновляється рана сердечна.

Як не бачу тебе,
То довкола і зимно, і темно;
Як побачу тебе,
Запече щось у серці страшенно.

Щоб побачить тебе,
Мов несуть мене янгольські руки;
Як побачу тебе,
Геть мов гонять пекельні муки.

Ні без тебе нема,
Ні близь тебе спокою, мій світе!
І земля не приймма,
Ох, і небо навіки закрите.

XVII.

Як почуєш вночі край свойого вікна,
Що щось плаче і хлипає важко,
Не тривожся зовсім, не збавляй собі сна,
Не дивися в той бік, моя пташко!

Це не та сирота, що без мами блука,
Не голодний жебрак, моя зірко,
Це розпука моя, невтишима тоска,
Це любов моя плаче так гірко.

ХУІІІ.

Хоч ти не будеш квіткою цвісти,
Левкоєю пахуче-золотою,
Хоч ти пішла серед юрби плисти
У океан щоденщини й застою,
То все ж для мене ясна, чиста ти,
Не перестанеш буть мені святою,
Як цвіт, що стужі не зазнав, ні спеки,
Як ідеал все ясний, бо - далекий.

Я понесу тебе в душі на дні,
Облиту чаром свіжости й любови,
Твою красу я переллю в пісні,
Вогонь очей в дзвінкії хвилі мови,
Коралі уст у ритми голосні...
Мов золотая мушка, в бурштиновий
Хрусталь залита, в нім віки триває,
Цвістимеш ти, покіль мій спів лунає.

- - -

XIX.

Як вiл в ярмi, отак я день за днем
Свiй плуг тяжкий до краю дотягаю;
Немов повiльним спалююсь вогнем,
Та ярко бухнуть сили вже не маю.

Замерли в серцi мрiї молодечi,
Iлюзiї криниця пересхла;
Рiзькi, сухi мої зробились речi, -
Пора худого жнива надiйшла.

Худеє жниво! Сiялось, мабуть,
Замало й не найкращої пшеницi.
А час не ждав! Холоднi зливи йдуть, -
Важку ворожать осiнь нам зiрницi.

XX.

Сипле, сипле, сипле снiг.
З неба сiрої безодні
Мiрiядами летять
Ті метелики холодні.

Одностайні, мов журa,
Зимні мов лихая доля,
Присипають все життя,
Всю красу лугів і поля.

Білий килим забуття,
Одубіння, отупіння
Все покрив, стискає все
До найглибшого корiння.

Сипле, сипле, сипле снiг,
Килим важче налягає...
Молодий вогонь в душі
Меркне, слабне, погасає.

- - -

Т Р Е Т І Й Ж М У Т О К

/1896/.

І.

Коли студінь потисне,
Не хвилює вода, не блищить:
Коли лямпа розприсне,
То і світло її не мигтить.

Коли струна порветься,
То від неї музики не жди.
Чом же пісня та лляться
Під вагою турбот і біди?

Чи те горе як праса,
Щоб із серця пісень надушить?
Чи пісні ті як дзвони,
Щоби горя завід заглушить?

- - - -

II.

Вона умерла! Слухай! Бам! Бам-бам!
Це в моїм серці дзвін посмертний дзвонить.
Вона умерла! Мов тяжезний трам
Мене цілого щось додолу клонить.
Щось горло душить. Чи моїм очам
Хтось видер світло?.. Хто це люто гонить
Думки з душі, що в собі біль заперла?
Сам біль? Вона умерла! Вмерла! Вмерла!

Ось бач, ще рожі на лиці цвітуть,
І на устах красніє ще малина...
Та цить! І подихом одним не труть
Її! Це твоїх бажань домовина.
Бам-бам! Бам-бам! Далеко, зично чуть
Цей дзвін... Припадь і плач, немов дитина!
Це ж твоїх мрій заслону смерть роздерла,
Розбила храм твій! Цить! Вона умерла!

І як це я ще досі не вдурів?
І як це я гляджу і не осліпну?
І як це досі все те я стерпів
І у петлю не кинувся коліпну?
Адже ж найкращий мій вогонь згорів!
Адже і тепер повік я не окріпну!
Повік каліка! Серце гадь пожерла,
Стрчила думи всі! Вона умерла.

Що тут в нутрі на дні тепер
Душа моя похоронила
Всі радощі і все страждання,
Ввесь спів, що вже не встане знов,
Своє найвищее бажання,
Свою останню любов.

V.

Покойк і кухня, два вікна в партері,
На вікнах з квітками газонки,
В покою дьа ліжка, відхилені двері,
Над вікнами білі заслонки.

На стінах годинник, п'ять-шість фотографій,
Простенька комода під муром,
Посеред покою стіл круглий, накритий,
І лямпа на ньом з абажуром.

На кріслі при ньому сидить моє щастя,
Само, у тужливій задумі;
Когось дожидає, чийсь хід, мабуть, ловить
У вуличнім гаморі й шумі.

Когось дожидає... Та не не для мене
В очах її світло те блима!
Б. сумерком вкритий, на улиці стою,
У рою [illegible]

Ось тут моє щастя! Як близько! Як близько!
Та як же ж далеко навіки!
І крається серце, та висохли сльози,
Вогнем лиш пашіють повіки.

Гаряче чоло я в долоні сховавши,
Втікаю від тихої хати,
Мов ранений звір той тікає у нетри,
Щоб в своїм берлозі здихати.

VI.

Розпука! Те, що я вважав
Святим і близьким ідеалу, -
Отой бездушний міль узяв
І там гризе собі помалу.

Зламати можна, попсувать,
І в кут закинути по хвилі.
І я гляджу на це, й ридать,
Ні помогти не маю сили.

Те, що в душі леліяв я
Як скарб, як гордощі природи,
В руках у того муравця
Це іграшка, котру без шкоди

Гладжу, як квіточка моя
В руках нелюбих ув'язає,
Як сіра, зимная змія
По моїм раю походжає.

Мене аж душить почуття
Гірке, болюче і скажене...
Сто раз прокляте те життя,
Що так собі зажило в мене!

VII.

Не можу жить, не можу згинуть,
Нести не можу, ні покинуть
Проклятий цей життя тягар!
Ходжу самотній між юрбою
І сам погорджую собою...
Ох, коб останній впав удар!

Не жаль мені життя, ні світа,
Не жаль, що марно кращі літа
У горю й праці протекли.
Пропало все! Та й що ж ? Пропало!
А що ж переді мною стало?
Безодня, повна тьми і мли.

Зневірився я в ті ярма й шлиї,
Що тягну, мов той віл, на шиї
Отсе вже більш, як двадцять літ -
Зовсім, як хлопчик той сарака
Прутком по бистрій хвилі цвяка, -
Чи з того є на хвилях слід?

Даремно биться, працювати,
І сподіваться, і бажати!
Пропала сила вся моя.
Лиш чорних мар гуляє зграя,
І резиґнація безкрая
Засіла в серці як змія.

VIII.

Я хтів життю кінець зробить,
Марну лушпину геть розбить,
Хотів зусиллям власних рук
Здобути вихід з страшних мук,
Хотів я вирваться з ярма
Твойого чару - та дарма!
Зусиллям всім наперекір
У мні трусливий, підлий звір
Бунтуєсь, плаче, мов дитя -
Слїпая привичка життя,
Прив'язання до тих кутів,
Де я не жив, а животів,
До праці, що з'їдає дні,
А замість рож дає терни,
До того краю, що мов смок
Із серця все найкращий сок,
Аж висхне віра в нім жива, -
Тоді отрути долива.
Я чую це - не варто жить,
Життям не варто дорожить,
Тебе утративши навік,
Я чую це - єдиний лїк,
Це кулька в лоб. Та що ж, хитка
Не піднімається рука.

Увесь свій жаль, увесь свій біль
Хтів я в одну звернути ціль,
В один набій страшний як грім,
Зібрать свою всю силу в нім
І вилить голосно мов дзвін
Останній спів, страшний проклін,
Такий проклін, щоб мерзла кров,
В ненависть стялася любов,
Змінялась радість в темний сум,
І щоб краси не бачив ум,
І щоби уст цурався сміх,
І від повік би сон відбіг,
Тюрмою ввесь зробився б світ,
І в лоні мами гиб би плід, -
І цей прокліп, душе моя,
Хотів на тебе кинуть я
За насміх твій, за ввесь твій чар,
За той болючий, клятий дар -
З тернових колючок букет.
Та в серці моєму поет
Бунтусь, плаче мов дитя.
Для нього ти краса життя,
Струя чуття, пісень нора -
І прокліп в горлі завмира.

IX.

Тричі мені являлася любов.
Одна несміла, як лілея біла,
З зітхання й мрій уткана, із обснов

Сріблистих, мов метелик, підлетіла.
Купав її в рожевих блисках май,
На пурпуровій хмарі зранці сіла

І бачила довкола рай і рай!
Вона була невинна - як дитина,
Пахуча - як розцвілий свіжо гай.

Явилась друга - гордая княгиня,
Бліда, мов місяць, тиха та сумна,
Таємна й недоступна, мов святиня.

Мене рукою зимною вона
Відсунула і шепнула таємно:
"Мені не жить, то й най умру одна!"

І мовчки йшла там, де вічно темно.
Явилась третя - женщина, чи звір?
Глядиш на неї - і очам приємно,

Впивається її красою зір,
Та разом страх бере, душа холоне,
І сила розпливається в простір.

Спершу я думав, що бокує, тоне
Десь в тінь, що на мене й не зирне -
Та враз мов бухло полум'я червоне.

За само серце вхопила мене,
Мов Сфінкс у душу кігтями вп'ялилась,
І смокче кров, і геть спокій жене.

Минали дні, я думав: наситилась,
Ослабне, щезне... Та дарма! Дарма!
Вона мене й на хвилю не пустилась.

Часом на грудях моїх задрима,
Та кігтями не покида стискати;
То знов прокинесь, звільна підійма

Півсонні вії, мов боїться втрати,
І око-в-око зазира мені,
І дивні іскри починають грати

В її очах - такі яркі, страшні,
Жагою повні, що аж серце стине,
І разом щось таке в них там на дні

Ворушиться солодке, мем-одійне,
Що забуває рани, біль і страх,
В марі тій бачу рай, добро єдине.

І дармо дух мій, мов у сіті птах,
Тріпочеться! Я чую, ясно чую,
Як стелиться мені в безодню шлях,

І як я ним у пітьму помандрую.

X.

Надходить ніч. Боюсь я тої ночі!
Коли довкола світ увесь засне,
Я тільки сам замкнуть не можу очі:
Загиб спокій, і сон мина мене.

Я сам сиджу, і риюсь в своїй рані,
І плачу й тужу, плачу і клену,
І мрії всі летять, біжать, мов п'яні,
До неї! Бачуть лиш її одну.

І бачиться, що з мріями отими
Й душа моя летить із тіла геть;
І щось немов крилаті Серафими
Несе її - і чую я їх лет.

До мене ж безграничная тривога,
Бліда розпука підсідає вмить,
І чорні думи мов з Фортуни рога
На мене ллє, щоб світ мені затьмить.

І бачиться, що я в якійсь безодні,
Де холод, слизь і вітер, темно скрізь,
І виють звірі люті та голодні,
І стогне бір, і гіллям б'ється ліс.

Ось на розпутті я стою пустому
І ввесь тремчу, гадюка серце ссе,
Не видно шляху, тільки голос грому
Якусь погрозу дикую несе.

І я безсилений, хворий, і утома
Мов клинове каміння тисне грудь, -
Бездомний - я бажав би бути дома,
В теплі бажав би, в щастю відітхнуть.

Я, що так довго, гаряче кохаю
І за любов знайшов погорду й глум,
Бажаю хоч на хвилю бути в раю,
Обнять тебе, ціль моїх мрій і дум.

До мене ж безграничная тривога,
Бліда розпука підсідає вмить,
І чорні думи мов з Фортуни рога
На мене ллє, щоб світ мені затьмить.

І бачиться, що я в якійсь безодні,
Де холод, слизь і вітер, темно скрізь,
І виють звірі люті та голодні,
І стогне бір, і гіллям б'ється ліс.

Ось на розпутті я стою пустому
І весь тремчу, гадюка серце ссе,
Не видно шляху, тільки голос грому
Якусь погрозу дикую несе.

І я безсильний, хворий, і утома
Мов клинове каміння тисне груть, -
Бездомний - я бажав би бути дома,
В теплі бажав би, в щасті відітхнуть.

Я, що так довго, гаряче кохаю
І за любов знайшов погорду й глум,
Бажаю хоч на хвилю бути в раю,
Обнять тебе, ціль моїх мрій і дум.

Обнять тебе, до серця пригорнути,
Із твоїх уст солодкий нектар пить,
В твоїх очах душею потонути,
В твоїх обіймах згинуть і ожить.

Та дощ січе, скрипить обмокле гілля,
Вихри ревуть: "Дарма! Дарма! Дарма!"
І заревло скажене божевілля
У серці: "Ні! Чи ж виходу нема?"

Ні! Мусить бут..! Не хочу погибати,
Не знавши хоч на хвилечку її!
Хоч би прийшлось і чорту душу дати,
А сповняться бажання всі мої!

І чую, як при тих словах із мене
Обпало щось, мов листя, моя краса,
А щось влилося темне і студене -
Це віра в чорта, віра в чудеса.

XI.

Чорте, демоне розлуки,
Несповнимих диких мрій,
Недрімаючої муки
І несправджених надій,

Слухай голосу розпуки!
Буду раб, невольник твій,
Ввесь тобі віддамся в руки,
Лиш те серце заспокій!

Враз з тобою на страждання
Я готов навік піти, -
Лиш одно мені бажання
Заспокій тепера ти.

За один її цілунок
Хай горю сто тисяч літ!
За любов її і ласку
Дам я небо, рай, ввесь світ.

XII.

І він явився мені. Не як мара рогата,
З копитами й хвостом, як виснила багата
Уява давніх літ,
А як приємний пан в плащі і пелерині,
Що десь його я чув учора або нині -
Чи жид, чи єзуїт.

Спинився. Лиця його у пітьмі не видати.
Зареготався та й ну мене в плече плескати:
"Ха-ха! Ха-ха! Ха-ха!
Ось новість! Курйоз! Ось диво природниче!
Цей радіоналіст, безбожник - чорта кличе,
Ще й душу напиха!

"Мій пане, адже ж ви не вірусте в Бога!
Я ще недавно чув край вашого порога -
Підслухую нераз -
Як голосили ви так просто конфіскабль:
"Ne croyant pas au Dieu je ne croye pas au diable".

Що ж сталось нині з вас?

"Невже ж я - а pardon, що зараз не представився!
Та думав, що ви - хто я є, догадались -
Невже ж я ближчий вам,
Чи можливіший вам здався від Пана Бога?
Чи легша вам здалась до сатани дорога,
Аніж на небо там?

"Спасибі вам за це довір'я! Розумію!
У вас бажання є, ви стратили надію,
Сказали: як біда,
То хоч до жида йди, чи пак до чорта; що там,
Що стільки літ мішали ви його в болотом,
Кричали: чорт - луда!

"Ось бачите, куди веде неосторожність!
Ускочили в таке, що хоч вдаряйсь в побожність,
Або до чорта в путь,
Та ще й з душею! Ах! Даруйте за нечемність!
Сміяться мушу знов. Пекельна це приємність
Від вас про душу чуть.

"Сто тисяч літ горіть готові? Ха, ха! Друже!
Це спорий шмат часу! А ще недавно дуже
Чи не казали ви:

"Душа - то нервів рух?" Значить, загинуть нерви,
То і душі капут! Т. якже це тепер ви
Згубили в голови?

"І що ж, скажіть мені, оферта ваша варта?
Це в газардовій грі фіктивна, кепська карта.
Чи чесно це, скажіть?
Вам хочесь те і те... конкретне, а мені ви
Даєте пшик. Це стид! Не думав, що такі ви!
І в чортом так не слід!

"А втім, голубчику, оферта ваша пізна!
Та ваша душенька, це коршма та заїзна, -
Давно в ній нам нічліг.
Чи я дурний у вас добро те купувати,
Що й без куповання швиденько буду мати
Без клопотів усіх!

"І знайте ще одно! Ота, що так за нею
Ви побиваєтесь і мучитесь душею,
Є наша теж якрав.
Спішіться ж, паночку, до пекла як до балю!
Там власноручно сам віддам вам вашу краль,
Au revoire у нас!"

Ще раз зареготавсь, і по плечі легенько
Мене він поклепав, та й геть пішов швиденько,
Мов пильне діло мав.

А я стояв мов стовп, лице моє горіло,
Стид душу жер; замість добуть, на що кортіло,
Я ще від чорта облизня спіймав!

XIII.

Матінко моя рідненька!
В нещасний час, у годину лиху
Ти породила мене на світ!

Чи в тяжкім гріхові ти почала мене,
Чи прокляв мене в твоїм лоні хто,
Чи лиш доля отак надо мною сміється?

Не дала ти мені чарівної краси,
Не дала мені сили, щоб стіни валить,
Не дала мені роду почесного

Ти пустила мене сиротою у світ,
Та дала ще мені три недолі в наділ,
Три недолі важкі, незідступні.

Що одна недоля - то серце м'яке,
То співацьке серце вразливе,
На красу, на добро податливе.

А що друга недоля, то хлопський рід,
То погорджений рід, замурований світ,
То загрузний хліб, безславний гріб.

А що третя недоля - то горда душа,
Що нікого не впустить до свого нутра,
Мов запертий огонь сама в собі згоря.

Матінко моя рідненька!
Не туди ти за мною, не плач в самоті,
Не клени, як почуєш, що я зробив!

Не сумуй, що прийдеться самій доживать,
Що прийдеться самій у гріб лягать,
Що не буде кому очей затулить!

Не клени своє бідне, безсиле дитя!
Доки міг, то я тяг цю тачку життя,
Та тепер я зламався і збився з пуття!

Я не могу, не можу спинити того,
Що мов чорна хмара на мене йде,
Що мов буря здалека шумить-гуде!

Я не хочу на свiтi завадою буть,
Я не хочу вдурiть i живцем озвiрiть -
Краще темную нiч, анiж свiтло зустрiть!

XIV.

Пiсне, моя ти пiдстрелена пташко,
Мусиш замовкнуть i ти.
Годi ридати i плакати тяжко,
Час нам во оцени зiйти.

Годi вглиблятьоя у рану затрутую,
Годi благать о любов.
З кожною строфою,з кожною нутою
Капае з серденька кров.

З кожною строфою,з кожною нутою
Слабшае вiдгомiн твiй...
Пiсне, напоена горем-отрутою,
Час тобi вже на спокiй.

XV.

І ти прощай! Твого iм'я
Не вимовлю нiколи я,
В лице твое не гляну!
Бодай не знала ти повiк,
Куди це я вiд тебе втiк,
Чим гою серця рану.

Мене забудь швиденько ти,
Своїхдiток люби, пести,
Будь вiрна своему мужу!
І не читай моїх пiсень,
І не воруш нi в нiч, нi в день
Ту тiнь мою недужу.

А як де хтось мене згада,
Хай тінь найменша не сіда
На вид твій, квітко зв'яла!
І не блідній, і не дрижи,
А спокійнесенько скажи:
"Ні, я його не знала!"

XVI.

Даремне, пісне! Щез твій чар -
Втишати серця біль!
Не вирне сонце вже з-за хмар...
Пропала яр! Пропала яр!
На душу впала цвіль.

Даремне пісне! Тихо будь!
Не сип ще мук до мук!
Без тебе туга тисне грудь, -
Та ти в ту ж путь, та ти в ту ж путь
Несеш жалібний звук.

Даремний спів! В акордах слів
Не вилль своїх скрут.
Як мовчки я терпів, болів,
Так мовчки впаду без жалів
В нірвани темний кут.

XX.

Отсей маленький інструмент
Холодний та блискучий...
Один кивок... один момент...
І кров'ю ключ кипучий...
Легенький крик... безсильний шепт,
А там - поклін покірний, -
Отсе ввесь лік, отсе рецепт
На ввесь мій біль безмірний.

В отсей маленький інструмент
Кладу маленьку кулю,
І замість любки на момент
Його до серця тулю.
Один кивок... легенький гук,
Неначе спічка здута,
І він в моїх упаде рук,
І з мене спадуть пута.

Один момент - хіба ж це гріх?
І по що так страждати?
Марний комар, пустий горіх,
То й по що заважати?
Ядро вальмерло - геть марну,
Порожню лушпи у!
Один кивок! За мить одну
Навіки я спочину.

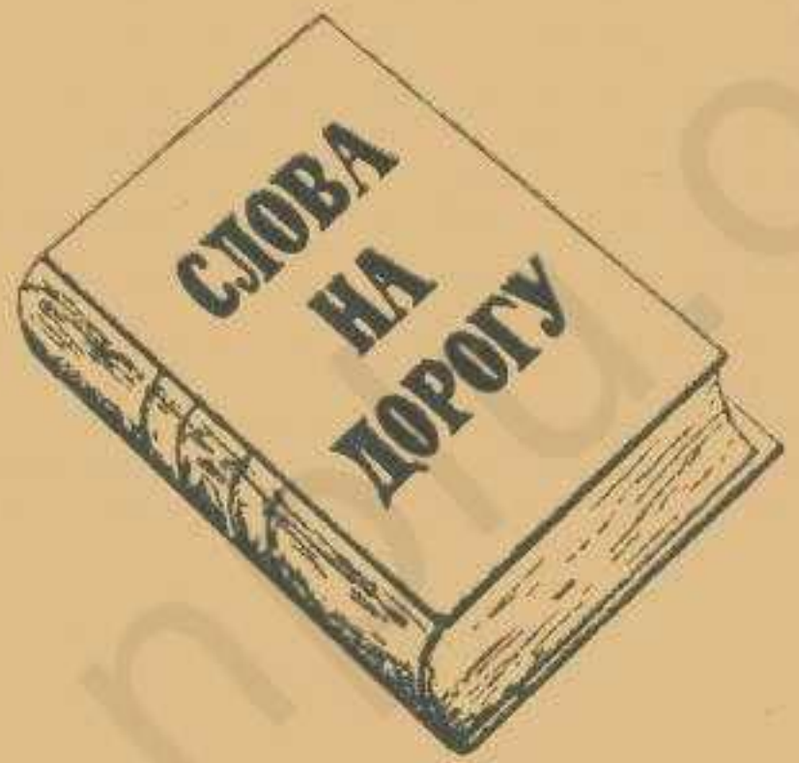

Stephan Duszenko
210 Howard St.
Buffalo 6, N. Y.

elib.nlb.org